

[0759] FRYSK *FERNIMME* AS IN A.C.I.-TIIDWURD

Jarich Hoekstra

Summary

In this squib some special properties of the verb fernimme 'to perceive, to sense' in Frisian are discussed. Since this verb has the semantics of a perceptive verb, it has, for some speakers of Frisian, acquired the syntactic subcategorization of these verbs as well. The exceptional behaviour of fernimme as an a.c.i.-verb - it is only allowed in this use, if it appears in the Verb Second position - offers an interesting perspective on the phenomenon of Verb Raising or verb clustering. It seems to provide evidence for the claim that verb clusters are formed in the lexicon.

Yn dit stik wol ik omtinken freegje foar in apart ferskynsel dat him oppe-nearret by it tiidwurd *fernimme* yn it Frysk.¹ By in part fan 'e Fryskpraters kin dat tiidwurd in saneamd *accusativus cum infinitivo* (a.c.i.)-komplemint nimme. Dat is by sokken lykwols mar allinnich mooglik yn sinnen dêr't *fernimme* tiidwurdfoaropsetting (*Verb Second*) ûndergien hat. Ik sil neigean ynhoefier't it tipelsinnige hâlden en dragen fan it a.c.i.-tiidwurd *fernimme* ús wat leare kin oer tiidwurdferheffing (*Verb Raising*) of tiidwurdkloft-foarming yn it Frysk en yn oare Westgermaanske talen.

1. It a.c.i.-tiidwurd fernimme

De tiidwurden fan sinlik waarnimmen *hearre*, *sjen*, *fiele* en (wat marzinaal) *rûke* kinne yn it Frysk in a.c.i.-komplemint selektarje mei in ynfinityf op *-en*. Ferlykje:

- (1) a. Hja hearde him by de trep op kommen
- b. Hy seach in klyster yn 'e koetsebei sitten
- c. Ik fielde in mich oer myn earm rinnen
- d. [?]Wy rûkten pake in segaar smoken

1. In eardere ferzje fan dit artikel is as lêzing tefoarenbrocht op in temamiddei oer 'De tiidwurdkloft yn it Frysk', organisearre fan it Taalkundich Wurkferbân fan 'e Fryske Akademy, Ljouwert, 9 desimber 1995.

(2) a. Hja fernaam him by de trep op kommen
b. [?]Hj fernaam in klyster yn 'e koetsebei sitten
c. Ik fernaam in mich oer myn earm rinnen
d. [?]Wy fernamen pake in segaar smoken
e. Wy fernamen de stimming omslaan

(3) a. Dêr wier ‘t hjar as fornaem hja stappen neijer kommen
[S.K. FEITSMA, *Forjit my net* (1899, s. 9)]
b. Ik fornaem de kij, dy’t op ‘e rigele yn ‘e yester laeijen, hjar speakjen
[A.M. WYBENGA, *Yn ús eigen tael* (1923, s. 13)]

It brûken fan *fernimme* as a.c.i-tiidwurd is oars ek by de Fryskpraters dy't soks yn prinsipe tasteane net alhiel sûnder beheiningen. Hja achtsje foarbylden dêr't de bûgde foarm fan *fernimme* foaropset is, dus bygelyks yn haadsinnen lykas yn (2) en (3b) of in bysin mei haadsinfolchoarder lykas yn (3a), grammatikaal. Hja fersmite lykwols foarbylden dêr't *fernimme* op it efteroanplak fan 'e sin stiet. Ferlykje bygelyks sin (2a) mei de grammatikaal ûnkante sinnen yn (4):

- (4) a. *Hja miende dat se him by de trep op kommen fernaam
 b. *Hja hie him net by de trep op kommen fernommen

By de ‘normale’ persepsjetiidwurden jildt dy beheining net. At men *fernimme* yn (4) ferfangt troch *hearre*, kriget men sinnen sûnder wryt of slyt:

- (5) a. Hja miende dat se him by de trep op kommen hearde
 b. Hja hie him net by de trep op kommen heard

Dat, de fraach is: wêrom oppenearret him by *fernimme*, yn tsjinstelling ta oare a.c.i.-tiidwurden, in asymmetry tusken sinnen mei en sûnder tiidwurdfoaropsetting?

2. In analyze

It probleem bestiet feitliks út twa dielen. Foarst: wêrom binne sinnen dêr’t *fernimme* yn syn basisposysje oan ‘e ein fan sin stiet ûngrammatikaal? En oard: wêrom wurdt dy ûngrammatikaliteit wei, oft *fernimme* tiidwurdfoaropsetting ûndergiet. Wy begjinne mei de earste helte fan it probleem.

2.1. Verb Raising

Yn ‘e ûngrammatikale sinnen yn (4) stiet *fernimme* op it efteroanplak fan ‘e sin. Der wurdt wol gauris oannommen dat tiidwurden efteryn ‘e sin meiinoar in tiidwurdkloft foarmje. Men soe dêrom hinne gean kinne en besykje de ûnkantens fan dy sinnen gear te bringen mei it ferskynsel fan tiidwurdkloftfoarming of *Verb Raising* (tenei: V-raising) yn ‘e kontinintaal Westgermaanske talen.

V-raising hâldt yn dat tiidwurden út ynbêde ynfinite sinnen syklisk ferheft wurde nei it hegere tiidwurd en dêroan adjungearre wurde, sa dat oan ‘e ein fan ‘e sin in ûntrochkringbere tiidwurdkloft foarme wurdt (ferl. Evers (1975)). Der wurdt yn ‘e literatuer gauris fan útgien dat V-raising in beskiedende rol spilet by it lisinsjearjen fan ynfinityfkomplementen. Sa is wol úthoden dat V-raising nedich is om de ynbêde ynfinityf te keppeljen oan ‘e Tempus fan ‘e haadsin (Evers (1982), Bennis & Hoekstra (1989)) of om (ferbale) kasus ta te wizen oan it ynfinityfkomplement (Rutten (1991)). Yn it ramt fan Chomsky (1995) syn minimalistysk program wurdt hjoeddedei meast oannommen dat ynbêde tiidwurden adjungearre wurde moatte oan it hegere tiidwurd, om har ynfleksjonele skaaimerken checke te litten (bgl. E.

Hoekstra (1997)). Yn it Frysk soenen de ynfleksjonele skaaimerken fan ynfinite tiidwurden sterk wêze, dat dêr soe V-raising syn beslach krije moatte yn 'e sichtbere syntaksis. Yn sin (6) soe de ynfinityf *kommen* bygelyks ferheft wêze nei in adjunksjeposysje oan it matrikstiidwurd *hearre* (at wy Kayne (1993) syn antysymmetryhypoteze oannimme, út in basisposysje rjuchts dêrfan):

- (6) ... dat se him by de trep op [kommen_i [hearde]] t_i

Neffens de main stream-fyzje soe V-raising dêrmei in syntaktysk ferskynsel wêze. Der binne lykwols ek noch in pear ketterske opfettingen, dy't aansten tepraat komme sille.

Earst sjugge wy lykwols ris nei de tiidwurden dy't it ferskynsel yn 't wurk sette. Net alle tiidwurden dy't in ynfinityfkomplemint nimme, binne nammentlik raisingtiidwurden. Evers (1975, 39-40) hat der al op wiisd dat gearstalde tiidwurden (prefigearre tiidwurden, partikeltiidwurden) gjin ferheffing fan 'e ynfinityf út har komplemint talitte. Hoeksema (1988, 156) jout dy beheining sa wer:

- (7) *Constraint on Governors in the Verb Cluster*

Governing verbs in the verb cluster cannot be complex (...)

Hy brûkt (7) om in ferklearring te jaan foar it *infinitivus pro participio* (IPP)-effekt yn it Hollânsk (en it Dútsk) en it missen dêrfan yn it Frysk. Yn it Hollânsk, dêr't it ôfslutend mulwurd foarme wurdt mei it prefiks *ge-*, moat dat mulwurd, oft it binnen de tiidwurdkloft in ynfinityf regearret, ferfongen wurde troch in ynfinityf (ferl. (8a)); yn it Frysk hat it ôfslutend mulwurd gjin prefiks en bliuwt it stean (ferl. (8b)):

- (8) a. Hij had het haar willen (INF) vragen (INF)
b. Hy hie it har freegje (INF) wollen (PART. PRET.)

Ik lit hjir tuskenbeiden oft de beheining yn (7) yndie de ferklearring jout foar it IPP-effekt. In fraach is ek noch hoe't de beheining sels ferklearre wurde moat. It liket derop as blokkearje prefiksen en partikels V-raising, faaks om't se yn 'e tiidwurdkloft de posysje ynnimme dêr't ynfinityven oars nei ferheft wurde (ferl. E. Hoekstra (1997), Koopman (1995, 154, n. 24)).

Likefolle hoe't dat wêze mei: dat der sokssawat as (7) bestiet is dúdlik en it sil ek klearrichheid ha dat (7) in oplossing suggerearret foar de ûngrammatikaliteit fan 'e sinnen yn (4). *Fernimme* is in prefigearre tiidwurd. Dat men soe oannimme kinne dat it prefiks *fer-* ferheffing fan 'e ynfinityf *kommen* opkeart.

2.2. Verb Second

Mar dêrmei binne wy der noch net, want no komme wy fuortendaliks by de twadde helte fan ús probleem. Oft de sinnen yn (4) ûngrammatikaal binne, om't dêr gjin tiidwurdkloftfoarming plakfine kin, wêrom binne deselden yn (2), dêr't it tiidwurd *fernimme* foaropset is, dan ynoarder.

De standertôflieding fan in sin lykas (2a) is nammentlik dy yn (9):

(9) Hja fernaam_j him by de trep op [kommen_i [*t_j*]] *t_i*

Earst wurdt de ynfinityf *kommen* adjungearre oan it bûgde tiidwurd *fernaam* en foarmet dêrmei in tiidwurdkloft, en dêrnei wurdt *fernaam* út 'e tiidwurdkloft wei nei foaren ta skood. Mar dat soe betsjutte dat de tiidwurdkloftfoarming dy't wy yn 'e sinnen yn (4) ferbiede woenen, yn 'e sinnen yn (2) syn beslach krige hat, sûnder dat soks ta ûngrammatikaliteit laat.

Faaks binne wy dêrom mis mei ús ferklearring fan 'e ûngrammatikaliteit fan (4). Dy ferklearring bliuwt lykwols oantreklik, om't de beheining yn (7) aardich stipe wurdt troch de feiten, en ek om't oare oplossingen net maklik te finen binne. Dat lit ús dêr ynearsten oan fêsthâlde.

Om de grammatikaliteit fan 'e sinnen yn (2) te ferklearjen woe ik om te begjinnen de neikommende hypoteze útstelle:

(10) Spoaren ha gjin ynterne struktuer

De fraach oft spoaren ynterne struktuer ha, is better net te witten noch nea prinsipjeel beändere. It bliuwt ek in empiryske kwestje oft mei 'spoaren' alle spoaren bedoeld binne of bygelyks allinnich tiidwurdsपोaren en oft 'ynterne struktuer' op syntaktyske en morfologyske struktuer beide of allinne op it twadde slacht. Oft (10) of ien of oare ferzje dêrfan lykwols hout snijt, dan soe men oannimme kinne dat yn (9) *fernimme* wol in gearstald (prefigearre) tiidwurd is, mar dat it spoar fan *fernimme* dat net is. It spoar fan *fernimme* is in simpel leech tiidwurd dat op himsels in kloft foarmje kinne soe mei in oar tiidwurd.

Dat lost lykwols noch neat op, salang't wy fêsthâlde oan 'e standertôflieding fan sinnen lykas (9). Dêr ha wy ommers earst adjunksje oan *fernimme* en earst dêrnei foaropsetting fan *fernimme*. Men soe dat fansels omkeare kinne - earst *fernimme* foaropsette en dan adjungearje oan it spoar -, mar dêrmei soe men yngean tsjin ien fan 'e basisprinsipes fan 'e syntaktyske ôflieding, nammentlik de *strange syklisiteit*.

At wy der - sa't wy oant no ta dien ha - fan út geane dat V-raising syn beslach kriget yn 'e syntaksis, dan soene wy no stomprinne. De opfetting dat tiidwurdkloftfoarming in syntaktysk proses is (en in rolle spilet by it lisingearjen fan syntaktyske ileminten), is lykwols net ûnomstriden. Men fynt yn 'e literatuer yn alle gefallen twa oare ideeën dêroer. Guon wolle der op út dat tiidwurdkloften foarme wurde *nei* de eigentlike syntaksis, d.w.s. op PF, it nivo fan 'e 'Phonetic Form' (bgl. Den Besten & Broekhuis (1989)). Oaren wolle ha dat tiidwurdkloftfoarming syn beslach kriget *foar* de syntaksis, d.w.s. yn it leksikon (bgl. Hoeksema (1981) en, foar it Frysk, De Haan (1992)).

At tiidwurdkloftfoarming plakfine soe op PF, dan soe it in lokale regel wêze dy't oanswettende tiidwurden oan 'e ein fan 'e sin gearfandelet yn in tiidwurdkloft (dêr't dan evintueel noch wat lokale permutaasjes op útfierd wurde kinne). De sinnen yn (4) bliuwe dan mis fanwegen de beheining yn (7), wylst de sinnen yn (2) ynoarder binne, òf om't (tiidwurd)spoaren op PF ûnsichtber binne en der gjin kloftfoarming plakfynt, òf om't postsykliske kloftfoarming mei it yntern ûnstrukturearre spoar gjin problemen jout.

Hoewol't it ûnderbringen fan tiidwurdkloftfoarming op PF ús probleem mei *fernimme* faaks oplosse soe, is it nei alle gedachten net de goede oplossing. Der binne nammentlik oanwizingen dat tiidwurdkloften al yn of foar de syntaksis beskikber wêze moatte. Tiidwurdkloften kinne bygelyks de basis foarmje foar nominale ynfinitiven en tiidwurdkloften mei it kausative/missive helptiidwurd *litte* kinne passivisaasje ûndergean (ferl. De Haan (1992) foar in besprek):

(11) it net yn 'e bus krije wollen fan ûngewinske printwurk

(12) De kiste waard yn it grêf sakje litten

At tiidwurdkloften basisginnerearre wurde yn it leksikon as in soarte fan gearstalde tiidwurden, dan wine wy ús foar it probleem fan 'e *strange syklisiteit* wei. Mar at *fernimme* yn bygelyks (9) ginnerearre wurdt yn 'e tiidwurdkloft en dêrnei foaropset, dan hâlde wy it âlde probleem: wêrom kin *fernimme* yn 'e sinnen yn (2) diel útmeitsje fan 'e tiidwurdkloft en yn 'e sinnen yn (4) net?

Om dat probleem baas te wurden, soe men oannimme kinne dat syntaktyske struktueren lykas yn (9) net ôflaat binne troch ferskowingen, mar dat alle ileminten basisginnerearre wurde op it plak dêr't men se ha wol. Mei oare wurden: men soe kieze kinne net foar in derivaasje, mar foar in represintasjonele oanpak fan 'e syntaksis. Yn dat gefal soe *fernimme* basisginnerearre wurde op it twadde plak yn 'e sin en soe de tiidwurdkloft yn it leksikon foarme wurde mei ynstee fan it leksikale tiidwurd *fernimme* in leech tiidwurd. Dat lêste hat, sa't wy oannommen ha, gjin ynterne struktuer, dat it kin sûnder swierrichheid diel útmeitsje fan 'e tiidwurdkloft. It lege tiidwurd moat identifisearre wurde; dy identifikaasje kriget syn beslach troch koyndisearjen mei/bining troch *fernimme*.

2.3. VP-topikalisaasje

Hjirboppe haw ik oan 'e hân fan it hâlden en dragen fan it a.c.i.-tiidwurd *fernimme* besocht om te beriddeneearjen dat V-raising gjin syntaktysk fenomenen wêze kin en dus gjin rolle spilet by it lisinsjearjen fan it ynfinityfkomplement. Dêr is noch in oanwizing foar.

Besjuch de neikommende sin mei VP-topikalisaasje:

- (13) [_{VP} By de trep op kommen]_i hie se him net fernommen *t_i*

Yn tsjinstelling ta (4b) - deselde sin, mar dan sûnder topikalisaasje - is sin (13) grammatikaal. Dat leit ek yn 'e reden, oft myn ferklearring foar de ûngrammatikaliteit fan (4b) ynoarder is: yn (13) kin op gjin inkelde wize tiidwurdkloftfoarming west ha. Dat de sin lykwols grammatikaal is, lit sjen dat V-raising/tiidwurdkloftfoarming net nedich is om it ynfinityfkomplement te lisinsjearjen.

Der soe noch ien wêze kinne dy't úthâlde wol dat yn gefallen fan VP-topikalisaasje rekonstruksje plakfynt op LF, it nivo fan 'e 'Logical Form'. Dêrby soe de VP weromrekonstruearre wurde nei syn basisposysje en dêrnei soe V-raising syn beslach krije kinne. Mar dat soe betsjutte dat V-raising yn it Frysk yn it ginnereaal op LF wurkje moatte soe. Men soe dan oannimme moatte dat de ynfleksjonele skaaimerken fan ynfinitiven swak binne yn it Frysk, en net sterk, sa't men yn alle gefallen by in antysymmetryske VO-analyse oannimme moatte soe. Fierders ha wy sjoen dat tiidwurdkloften al

yn of foar de syntaksis beskikber wêze moatte. En boppedat soe tiidwurd-kloftfoarming mei it komplekse tiidwurd *fernimme*, lykas yn ‘e sinnen yn (4), blokkearre wêze moatte.

3. *By einsluten*

Mei it a.c.i.-tiidwurd *fernimme* dat hjirboppe op it aljemint west hat, is it feitliks wat in ferlegene boel. Normale a.c.i.-tiidwurden ûndergeane ferplichte V-raising/ tiidwurdkloftfoarming. By it Fryske *fernimme* ha wy lykwols it pitertuerlike gefal dat it fanwegen syn betsjutting yn ‘e syntaktyske klasse fan ‘e a.c.i.-tiidwurden bedarre is, wylst it fanwegen syn morfologyske foarm winliks gjin raising-tiidwurd wêze kin. Dy paradoksale tastân makket dat *fernimme* him syntaktysk sa apart hâldt en draacht.

Fansels bliuwt it hâlden en dragen fan *fernimme* útsûnderlik. Oare gearstalde tiidwurden kinne, ek oft se foaropset binne, noch altyd net in a.c.i.-komplemint ha, simpelwei om’t se dat net selektarje. Dat *fernimme* dat foar guon Fryskpraters al docht, komt inkeld om’t it semantysk foar in part gearfalt mei persepsjetiidwurden lykas *hearre* en *sjen* en him dêr syntaktysk sa goed sa tsjoed nei begjint te bejaan.

Krekt it bûtenwenstige hâlden en dragen fan it a.c.i.-tiidwurd *fernimme* makket dat tiidwurd sa nijsgjirrich; it kin ynformaasje jaan oer V-raising/ tiidwurdkloftfoarming dy’t de ‘normale’ raising-tiidwurden net jouwe. At myn analyse ynoarder is, dan jout it hâlden en dragen fan *fernimme* stipe oan ‘e neikommende oannimmings:

- Yn kontinintaal Westgermaanske talen mei in loftsútspranteljende tiidwurdkloft lykas it Frysk oppenearret him wol foargoed tiidwurdkloftfoarming (kontra bygelyks Den Dikken (1989) en Den Besten & Broekhuis (1989)).

- Tiidwurdkloftfoarming is net in syntaktysk proses, dat in rolle spilet by de formele lisinsjearring fan taalileminten, mar foar ‘t neist in leksikaal fenomeen.

Fansels is *fernimme* net it wûndermiddel dat mei ien slach alle of sels mar in pear problemen om V-raising/tiidwurdkloftfoarming hinne oplost. Dêr is it ferskynsel fierstente kompleks foar. Wol is it sa dat marzinale data lykas dy oangeande *fernimme* in nijsgjirrich en faaks beskiedend nij ljocht smite kinne op it ûndersyk dernei.

Christian-Albrechts-Universität

Kiel

LITERATUER

- Bennis, Hans & Teun Hoekstra (1989) *Generatieve grammatica*. Foris, Dordrecht.
- Besten, Hans den & Hans Broekhuis (1989) 'Woordvolgorde in de werkwoordelijke eindreeks', *GLOT* 12, 79-137.
- Chomsky, Noam (1995) *The Minimalist Program*. MIT Press, Cambridge MA.
- Dikken, Marcel den (1989) 'Verb Projection Raising en de analyse van het IPP-effect', *TABU* 19, 59-75.
- Evers, Arnold (1975) *The Transformational Cycle in Dutch and German*. Doctoral dissertation, Utrecht.
- Evers, Arnold (1982) 'Twee functionele principes voor de regel "verschuif het werkwoord"', *GLOT* 5, 11-30.
- Haan, Germen J. de (1992) 'The Verbal Complex in Frisian', *Us Wurk* 41, 59-92.
- Hoeksema, Jack (1981) 'Verbale omstrengeling ontstrengeld', *Spektator* 10, 221-249.
- Hoeksema, Jack (1988) 'A Constraint on Governors in the West Germanic Verb Cluster', yn: M. Everaert et al. (eds.), *Morphology and Modularity*. Foris, Dordrecht, 147-161.
- Hoekstra, Eric (1997) 'Analysing Linear Asymmetries in the Verb Clusters of Dutch and Frisian and their Dialects', yn: Dorothee Beerman, David LeBlanc & Henk van Riemsdijk (red.), *Rightward Movement*. [Linguistik Aktuell/ Linguistics Today 17] Benjamins, Amsterdam, 153-169.
- Hoekstra, Eric & C. Jan-Wouter Zwart (1994) 'De structuur van de CP. Functionele Projecties voor topics en vraagwoorden in het Nederlands', *Spektator* 23, 191-211.
- Kayne, Richard (1993) *The Antisymmetry of Syntax*. MIT Press, Cambridge MA.
- Koopman, Hilda (1995) 'On Verbs That Fail to Undergo V-Second', *Linguistic Inquiry* 26, 137-163.
- Rutten, Jean (1991) *Infinitival Complements and Auxiliaries*. Diss. Universiteit van Amsterdam.
- WFT = *Wurdboek fan 'e Fryske Taal*. Fryske Akademy, Ljouwert (1984--).